

Jordi Tiñena
EL MANUSCRIT

Durant alguns minuts va restar palplantada al davant, indecisa, examinant atentament l'àmplia portalada de la casa, sospesant encara una altra vegada si havia de confiar-hi o potser seria millor buscar algú altre ben lluny d'allí. A qui havia de fer cas? A aquells que l'hi recomanaven assegurant que era el millor o als qui en desconfiaven i li aconsellaven que l'evités? El soroll de les obres encara la posaven més nerviosa. Però per què havia de malfiar-se'n? Que potser no era amic de l'oncle? Finalment va donar la volta al gran esvoranc que havien obert al bell mig de carrer per fer l'aparcament i va caminar resolta, va trucar al timbre i va restar quieta amb posat tímid, esperant que algú obrís. Va sortir a rebre-la una dona més jove que ella i la féu passar.

- Esperis aquí.

De primer no va ser capaç de moure's d'on l'havia deixada, a l'entrada d'una àmplia estança amb vistes al passeig. Més enllà el mar gallejava exhibint la cresta blanca excitada pel levant. Després d'un primer moment de dubte va acostar-se a una de les taules i va entretenir-se fullejant un exemplar bastant ben conservat del *Panorama Pintoresco*, de 1931, una col·lecció il·lustrada de fotografies en blanc i negre i en sèpia dels cinc continents acuradament col·locat en un gran faristol de peu. Poc després l'home va treure el cap per l'escala i va veure-la mentre observava les barques rodones del Tigris, a Iraq. S'hi va acostar.

- Curioses, veritat? Mentre es desplacen van girant amb l'ajut d'aquest únic rem.

La dona va assentir.

- Vol dir que encara les fan anar? Però no he vingut per això – reorientà de cop la conversa -. És vostè ...?

- Sí, sí. Robert Bertran, per servir-la. En què puc ajudar-la? Busca algun llibre, potser?

La dona va negar amb el cap. Venia a buscar-lo a ell. Volia que li valorés una biblioteca. Li havien dit que ho feia. Era cert?

- Depèn - va dir ell somrient -. M'he jubilat, potser ja ho sap.

- I tant, és clar. Però crec que li interessarà. És la biblioteca del meu oncle, aquí al costat, vostè el coneixia. Va morir la setmana passada.

El llibreter de vell jubilat va interrompre-la i va convidar-la a seure. N'havia tingut prou amb aquestes paraules per identificar mort i biblioteca. Va esforçar-se a ser amable.

- L'acompanyo en el sentiment – va dir -. El seu oncle era un bon client i amic. Venia molt sovint a la llibreria de Barcelona i passava llargues estones allí i aquí parlant de llibres amb mi. Era un home culte i venerava tant els llibres com jo mateix.

Durant alguns minuts el llibreter de vell s'aplicà a demostrar la seva familiaritat amb el difunt, amb qui havia examinat alguns dels exemplars més valuosos de la seva biblioteca.

- Què puc fer per vostè? – es va oferir, després del llarg preàmbul.

La dona va treure's les ulleres i va netejar-ne els vidres amb un gest insegur i nerviós.

- Vull saber què val? Vull dir si hi ha llibres de valor, ja sap.

Robert Bertran va somriure obsequiós.

- La vol vendre? Té algun comprador, potser? – es va interessar, amb la veu més neutra de què fou capaç.

La dona va assentir.

- Necessito el seu assessorament. El meu oncle, bé, vostè ja ho sap, era un gran col·leccionista i jo no...

- Entenc. Ha fet vostè molt bé de venir-me a veure.

- D'altra banda – va insistir la dona a explicar-se – a part de la casa, la biblioteca és l'únic que ha deixat. Jo...

- No cal que m'ho expliqui, senyora. És perfectament comprensible. Vostè no vol els llibres i és lògic que en vulgui treure el màxim que pugui. És natural. No es preocupi. Jo m'ocuparé de tot, si vol. I estigui tranquil·la, el seu oncle tenia alguns exemplars certament valuosos i en podrà treure una bona picossada.

Minuts més tard la dona sortia de la casa reconfortada i enfilava Passeig de Jaume I amunt satisfeta del pas que acabava de donar.

Robert Bertran va esperar a tancar la porta darrera d'ella per donar un bot d'alegria. Que poc podia esperar que la sort li vingués tan de cara! Malgrat que feia alguns mesos que s'havia retirat i havia tancat la botiga de Barcelona, els darrers dies no havia fet gairebé res més que fer conjectures de com podia ficar el nas pels prestatges del vell Munyanyola i ara venia la neboda a donar-li'n l'ocasió. Ah, la sort, i com jugava amb tots plegats!

Un llibreter de vell no es jubila mai. Com la majoria dels professionals del sector, era un enamorat dels llibres. Potser fins i tot més que tots ells, perquè el senyor Bertran no era només un llibreter, també era un bibliòfil i un bibliòman gairebé compulsiu que perseguia els exemplars més rars per posseir-los; exemplars que retirava de la circulació i amagava únicament per a ell. La línia que el separava de convertir-se en un nou Cardillac, el personatge del conte de Hoffman, l'argenter que matava per recuperar les joies úniques que sortien del seu obrador, era tan prima que potser només li faltava tenir el motiu i l'ocasió. El senyor Bertran hi havia pensat algun cop, si seria capaç de fer un disbarat per posseir un exemplar únic o per recuperar-lo si per alguna raó se l'hagués deixat escapar de la llibreria. Creia que no, però comprenia l'ex-monjo protagonista de la llegenda del llibreter assassí de Barcelona que va ser publicada de forma anònima com a fet verídic a la Gazette des Tribunaux el 1836 i va donar origen a la novel·leta de Flaubert. El condemnava, sí, perquè no podia aprovar que un llibreter matés per tenir un manuscrit o un incunable únic, però el comprenia.

Va tancar-se al despatx del primer pis, una gran sala plena de vitrines i algunes prestatgeries de fusta atapeïdes de llibres, dividida en dos espais, ambdós abocats a la platja de Llevant, ocupats per un petit taller de restauració i, separada per un fràgil paravent

japonès, una habitació moblada amb un llit, una tauleta de nit i una calaixera, i un lavabo complet que usava de tant en tant quan es quedava fins tard treballant. Al mig d'aquesta estança hi havia una taula gran amb llibres i papers en desordre. I una llibreta. Va seure i va obrir-la per les pàgines que havia dedicat al vell Muntanyola. Va resseguir la sèrie espessa d'anotacions amb lletra menuda amb emoció. Ara tindria l'ocasió de comprovar si les seves suposicions eren certes. Perquè Robert Bertran anotava amb meticulositat i ordre tot el que passava per davant seu: qui li comprava llibres, quins li demanaven, quins podien posseir els seus clients, tot; les certes de les vendes i els encàrrecs, els dictàmens i les valoracions arreu, és clar; però també les hipòtesis i les deduccions plausibles a partir dels petits comentaris i les indiscrecions caçades al vol. Va llegir concentradament les seves notes. Sí, el vell Muntanyola posseïa una bona biblioteca. S'havien conegut molts anys enrera quan ell va comprar la casa, quan Salou encara era una vila petita d'estiueig familiar del municipi de Vila-seca, i va començar a passar-hi estius, vacances i caps de setmana, i van esdevenir més que veïns, companys apassionats pels llibres. Sí, el vell Muntanyola era reservat i jugava tant com ell al gat i a la rata, però creia estar segur que tenia un llibre d'hores magnífic i alguns manuscrits de preu, a més d'una primera edició del *Tirant*.

A primera hora de la tarda, com havien convingut, Robert Bertran era al davant de la casa modernista del vell Muntanyola. La dona va obrir de seguida. L'espai, en una penombra clara, semblava un gran sudari en silenci amb tots els mobles coberts amb llençols. Va conduir-lo a la biblioteca. La sala tenia gairebé totes les parets cobertes per una llibreria de fusta de gust clàssic i una gran taula al mig. Va aturar-se a la porta corprès. La dona va convidar-lo a entrar.

- Si ha de fer res, per mi no ho faci – va dir desitjós de quedar-s'hi sol.

La dona, però, no va marxar. No tenia res a fer. A més, hi havia anat expressament.

- No el destorbaré – va afegir -. No sóc gaire parladora -. Va anar cap a la finestra, va enretirar la cortina del tot i va badar un pam la finestra -. Fa olor de tancat.

Robert Bertran va fer un somriure forçat, es va acostar als prestatges i es va posar a treballar.

La veu de la dona va sorprendre'l. En tota la tarda no l'havia sentit més que una vegada, quan havia encès els llums.

- Són les vuit, he de marxar – es va disculpar.

Ell va assentir amb el cap i va enroscar el caputxó de la ploma i va tancar la llibreta. Es va aixecar i es va disposar a seguir-la. Ella però no es va moure.

- Què? Què li sembla?

- Hi ha feina llarga - va fer un gest amb els braços -. Hi ha molts llibres, aquí.

Ella va mirar la llibreria, ara plena de petits paperets grocs amb números enganxats a la fusta, abans de tancar la llum i sortir.

- Això durarà dies. No cal que vingui, si no vol. Si em deixa una clau, aniré fent i la tindrè al corrent - va dir amb afabilitat quan ja eren al carrer.

Ella li va fer un somriure i el va citar l'endemà. No li va donar la clau.

Aquella mateixa nit Robert Bertran va repassar les notes que havia pres de la biblioteca Muntanyola, un inventari sintètic fredament professional. Amb la dona al davant havia hagut de controlar el seu desig de furetejar per les prestatgeries, havia hagut de subjectar el seu instint de caçador i limitar-se a l'eficaç i distanciat moviment d'un catalogador inexpressiu: cos 1, prestatge 1... Havia passat tota la tarda descrivint amb precisió els exemplars examinats un a un amb pulcritud. Si almenys hagués aconseguit que la dona li deixés la clau per poder-se moure amb llibertat!

L'examen de la feina feta havia sigut superficial, d'una banda perquè sabia que no hi havia res a repassar; per les seves mans expertes havien passat volums que podrien vendre's bé però que no tenien un interès especial per a ell; de l'altra, perquè estava massa excitat amb el que esperava trobar per concentrar-se en aquella feina rutinària. Va decidir sortir a fer un vol. Era prop de mitjanit i el carrer era ple de turistes i visitants. Va apartar-se de la gent i va acostar-se al forat que ocupava bona part del passeig davant de casa seva i observà distretament els progressos que les màquines anaven fent dia a dia. Contràriament a alguns dels seus veïns detestava aquelles obres, odiava el martelleig continu que foradava el terra, la pols, el soroll i les incomoditats. En fi, allí estava com una gran boca oberta i fosca de drac. De sobte va fixar-se en la seva ombra projectada per la llum groguenca d'una bombeta endins de la gola del gran sot i va sentir un calfred. Va apujar-se el coll de l'americana i després d'uns passos erràtics sobre el lliscant paviment va tornar apressadament a casa.

Després de dues mitges tardes al pis del vell Muntanyola, el seu ànim havia decaïgut considerablement. Les hores s'escolaven amb monotonia sota la vigilància discreta de la neboda, que no el deixava sol en cap moment, atuït per l'evidència que, malgrat alguns manuscrits, res del que hi havia responia a les seves expectatives. I potser perquè necessitava creure-hi, va començar a saltar-se volums guiat per la seva intuïció, exemplars que sense cap motiu raonable, únicament per un petit indici o pel caprici de l'atzar, deixava als prestatges, esperant l'oportunitat d'examinar-los a soles. I l'ocasió va presentar-se-li la quarta tarda quan només li quedaven els que havia reservat capriciosament i els que s'afilaven en un petit cos de llibreria raconera al costat de la porta d'entrada. Aquella tarda, la dona va deixar-lo sol mitja hora i tan aviat com va sentir tancar la porta va deixar el que anava fent i va encarar-se amb la llibreria i abandonà el treball metòdic d'anar traient, examinant, descrivint i catalogant, i tornant als prestatges, per un frenètic examen ràpid dels volums, que anava deixant desordenadament a terra. El seu ànim va millorar una mica. El vell Muntanyola l'havia enganyat i la primer edició del *Tirant* no hi era, però sí el llibre d'hores. Impulsivament va amagar-se'l al pit i va tornar a col·locar els llibres a lloc apressadament. Pensava robar-lo? No. Només volia examinar-lo amb calma, lentament, sense la presència de la neboda, volia gaudir-ne sense destorbs. Només això. Va dominar la seva excitació i va tornar al treball regular, anhelant acabar la jornada per tancar-se a casa.

- Demà acabaré - va dir-li amb els braços plegats damunt del pit en un gest poc natural quan s'acomiadava a la porta del carrer -. Però ja li puc dir que si la vol vendre en

podrà treure uns bons diners – va amagar els ulls tement que li llegís la traïció i va marxar precipitadament.

Robert Bertran va passar gairebé tota la nit examinant el llibre en un estat nerviós creixent. Després d'hores d'atenció i consulta a catàlegs, va arribar a la conclusió que tenia a les mans una peça excepcional, no descrita enlloc. I sentí la temptació de quedar-se'l. Per què no? Ningú sabia que existia i encara menys l'única persona que l'hi podia reclamar.

L'endemà va dormir fins a mig matí i llavors va trucar a la neboda de Muntanyola i va citar-la a casa seva. La dona s'hi va presentar vint minuts després. Tanmateix, en aquells minuts Robert Bertran havia comprès l'estupidesa del seu impuls. L'havia trucat empès per l'excitació de la troballa i el desig de comunicar-la-hi immediatament, però durant l'espera s'havia adonat que fer-ho equivalia a reconèixer que s'havia endut el llibre sense el seu consentiment i rebutjà la idea immediatament.

La dona va escoltar les seves explicacions amb estupor. Per això l'havia cridat? Que no podia haver-li-ho dit a la tarda? Ell va excusar-se'n.

- Bé, és que aquest matí m'ha trucat algú que buscava justament un dels llibres que té vostè – va mentir - i he pensat que si tenia decidit vendre'ls... Però té raó, té raó, no l'hauria d'haver destorbat. Perdoni.

A la tarda va tornar a la casa amb el llibre amagat al pit i es va posar a treballar com havia estat fent els darrers dies fins que va trobar l'ocasió de treure el llibre d'hores i deixar-lo damunt de la taula amb els altres. Llavors va cridar-la.

- Miri, miri. Aquest és la joia de la biblioteca. Si és autèntic, i no tinc cap raó per creure que no ho sigui, és de l'estil del Llibre d'hores dels Farnesio, de 1546, un dels manuscrits il·luminats més famosos del món. Miri –va mostrar-li quatre fulls impresos - les porto a sobre – va adonar-se de sobte que havia de donar alguna explicació – perquè sabia que era aquí, tal com m'havia dit el seu oncle -. Miri-les bé, són imatges del l'italià. Les Il·luminacions són obra de Giulio Clovio i la cal·ligrafia, de Francesco Monterchi. Ho veu?, el mateix tipus de lletra cursiva, la mateixa profusió de petites capitulars i lletres versals acolorides. Veu? El mateix passa amb la il·luminació de gust manierista i de vocació monumentalista en la miniatura. Com en el dels Farnesio, pàgines senceres il·luminades amb un tema central envoltat per un conjunt de figures, orles i elements arquitectònics – Robert Bertran anava passant els fulls i assenyalant els detalls – i també com en aquell, petites miniatures de menys d'un centímetre i una extraordinària presència i varietat d'orles laterals amb grisalles i motius clàssics. Una petita meravella – digué finalment -. Si no l'il·luminà el mateix Clovio, hagué de ser un deixeble seu.

La dona l'escoltà en silenci.

- Així, val molt? – digué finalment.

- Molt. I no serà gens difícil vendre'l, li puc assegurar. Però abans l'haurem de deixar impecable. Veu, aquí? - va assenyalat la guarda de la contracoberta, de gruix i tacte irregular, i lleugerament desenganxada en alguns punts -. Si em permet, m'agradaria ocupar-me'n jo mateix.

Aquesta vegada la dona no va desconfiar i va deixar que s'endugués el llibre al petit taller de casa. I no va ser fins que va tenir-lo per segon cop allí que va cobdiciar-lo. Fins llavors, endut per l'entusiasme, no havia considerat res que no fos gaudir del plaer de tocar-lo, de veure'l, de poder-lo examinar i compartir l'admiració de la descoberta; un plaer professional, al capdavant ben comprensible. Ara, en canvi, passat aquest primer moment, el llibreter anava deixant pas al col·leccionista i començava a lamentar l'impuls ingenu que l'havia dut a mostrar-lo a la neboda de Muntanyola sense reflexió. Presoner de dos emocions contraposades, les dues de gran intensitat, i incapaç de decidir-se per cap d'elles, Robert Bertran va posar-se a treballar amb l'esperança d'alleugerir el seu estat de consciència. Va mirar la contracoberta irregular del llibre d'hores i va sentir-se desagradablement inquiet. Qui podia haver fet una potineria com aquella en un llibre tan delicat i magnífic? En un exemplar així l'enquadernador havia d'haver fer la seva feina amb la mateixa precisió que l'il·luminador o el cal·lígraf. En una peça tan bella, aquell gruix era una barroeria inacceptable. El va mirar amb més atenció i va somriure. Potser, després de tot, el llibre amagava encara alguna sorpresa. Donat que les guardes semblaven ser les originals, va creure que algú havia manipulat el llibre deliberadament. Va agafar una llanceta i va introduir-la amb cura per un dels costats desenganxats fins que va obrir la guarda completament. Hi havia un full de paper plegat en quarts. Aquell era un dels moments més excitants de la seva professió. Va desplegar-lo molt lentament perquè no es trenqués i va fixar-lo a la taula amb una cinta adhesiva especial i va observar-lo llarga estona sense llegir-lo, de lluny, perllongant el plaer de la descoberta. Era un full de paper vulgar escrit en llatí amb cal·ligrafia cursiva molt regular, i signat. De moment en tenia prou.

El carrer va acollir-lo amb una frescor suau reconfortant. Els comerços del Passeig aprofitaven l'horari comercial fins al darrer minut amb les persianes tímidament corregudes un parell de pams anunciant un tancament que no s'havia de produir fins a despatxar els darrers clients i les terrasses dels bars eren plenes de gent que es resistia a abandonar el carrer en aquella primera nit de cap de setmana de bon temps després de dies d'aigua i grisors.

El llibreter de vell jubilat passejà lentament fins al monument de Jaume I fent conjectures, extremadament inquiet. Li hauria convingut poder compartir l'excitació amb algú. Però amb qui? Robert Bertran no tenia amics ni família, ningú en qui confiar. Mitja hora després era novament davant del full sortit de les entranyes del llibre d'hores de Muntanyola. No va encarar-s'hi de seguida, però. Primer es va fer una cafetera, va pujar la primera edició de 1897 del diccionari de llatí de Raimundo de Miguel, un quadern de tapes dures, llapis i goma, i una lupa, i ho va disposar damunt de la taula. I finalment va començar a examinar el text, començant per la signatura, un traç segur i net amb una simple línia sota el nom a manera de rúbrica. Bartomeu Llorenç, va llegir encara un segon cop per estar segur, abans de començar a escriure al quadern. Va anotar amb lletra pulcra els elements caracteritzadors del document i la identificació possible del seu autor. Els Llorenç del carrer Merceria eren, encara al segle XVIII, una de les famílies importants de la

ciutat de Tarragona. El Bartomeu que signava el full havia de ser qui fou professor de retòrica de la Universitas Tarraconensis que va fundar l'arquebisbe Gaspar Cervantes al XVI. "No en sabem gaire cosa – va escriure –, sinó que fou autor d'una traducció de *Les metamorfosis* d'Ovidi al català, avui perduda. Les poques notícies que tenim són les que ens proporciona l'anònim de *Dies a la ciutat*, una mena de crònica posterior que explica l'estada a Tarragona de l'inquisidor Ibáñez i d'un contrabandista provençal anomenat Cristià Aventin, que duia un carregament de llibres prohibits cap a França. Segons aquest text, el doctor Llorenç era un esperit renaixentista, condemnat intel·lectualment a malviure en els estrets límits d'una Inquisició sempre desconfiada i, malgrat això, propietari d'una biblioteca secreta de la qual no sabem gairebé res."

Després agafà de nou la lupa i llegí en veu alta el document. En aquesta primera lectura va semblar-li que havia entès el text. Amb tot, no volgué precipitar-se i el traduí lentament amb l'ajut del diccionari. Quan acabà, encara estava més nerviós que al començar. I feliç. Aquell vell full de paper acabava d'obrir-li noves expectatives: El doctor Llorenç havia tingut notícia, notícia certa i comprovada a través de don Josep Calvó, senyor del Mas Calvó, d'un text del segle XIV escrit per un monjo armeni anomenat Narekatsi i no havia estalviat esforços per tal de tenir-lo a les seves mans i llegir-lo. El text l'havia trasbalsat profundament. Aquell text, que havia estat amagat fins llavors, havia de continuar amagat. Tanmateix, aprofitant que Cristià Aventin sortia de la ciutat en direcció a França féu valer la seva amistat perquè se l'endugués juntament amb els llibres que conduïa, sota promesa de lliurar-lo al doctor Jospin, que residia a Narbona, perquè el guardés en dipòsit fins que ell o algú en nom seu l'hi reclamés.

Gairebé no va dormir, víctima de l'excitació. A primera hora del matí va trucar a la neboda de Muntanyola per dir-li que havia de marxar de Salou uns dies i que la trucaria quan tornés. Va agrair íntimament que la dona no hi fos i va deixar el missatge gravat al contestador. I immediatament es disposà a seguir el rastre del manuscrit trobat al Mas Calvó, venut a Llorenç i dut a Narbona per un contrabandista provençal que s'havia amagat a Tarragona a mitjans del segle XVI.

Quan arribà a la ciutat era massa tard per fer res i va decidir anar directament a l'hotel que havia reservat.

Després d'esmorzar va demanar la guia de telèfons al recepcionista, va tancar-se a l'habitació i va començar a trucar als Jospin que hi apareixien. Arribada l'hora de dinar, però, se sentia abatut. Ningú amb qui havia pogut parlar sabia res de manuscrits medievals ni recordava cap parent llunyà que pogués ser el doctor Jospin del document. A la tarda, però, hi va tornar i la quarta trucada va omplir-lo d'esperança. Des de l'altre cantó del fil telefònic la veu aguda de Paul Jospin s'interessava pel seu assumpte i el convidava a visitar-lo l'endemà al matí.

Paul Jospin el va rebre afablement en una saleta sòbriament moblada i plena d'objectes d'antiquari, sense llibres. Era un home alt i robust que es movia amb dificultat amb l'ajut d'un bastó. L'esperava a l'entrada de la saleta i va fer-lo seure davant d'una petita

tauleta segon imperi a joc amb les butaques, sobre la qual hi havia disposat un joc de cafè de porcellana moderna. Va esperar que s'assegués per manar que els servissin el cafè i va seure davant seu. Sense preàmbuls, va fer-se explicar novament el motiu de la visita. Però sorprenentment, després d'un lacònic entenc, Paul Jospin va dirigir la conversa cap al llibreter.

- Jo no he tingut mai aquesta passió pels llibres, aprecio el seu valor, naturalment, però potser perquè vaig heretar una bona biblioteca no m'he sentit inclinat a col·leccionar-los. En canvi, sí que l'he sentida per les antiguitats, com pot veure – va fer un gest ampli amb el braç -. Parli-me'n, si us plau.

Robert Bertran va trigar una mica a reaccionar, desconcertat. Va beure un glop de cafè lentament mentre intentava decidir si Paul Jospin era només un vell curiós i amb ganes de companyia i conversa o si en realitat l'estava estudiant. Quan va deixar la tassa novament damunt de la taula se sentia com un insecte; a l'altre cantó del microscopi Paul Jospin somreia amablement. I durant una bella estona va parlar de la seva professió, dels aspectes tècnics, dels millors exemplars que havia vist, dels més valuosos i dels més rars i referí algunes anècdotes. Fins que el vell advocat va semblar satisfet i es va oferir a mostrar-li la biblioteca. Vingui, va dir. Ell va seguir-lo a l'altre cantó del pis.

La sala tenia totes les parets cobertes per una llibreria de fusta de gust neoclàssic de dos pisos amb escala. Jospin va convidar-lo a seure novament.

- Jo no 'he llegit gaires. Els indispensables – va riure -. La meua dona sí que llegia. Jo he tingut poc temps. La professió m'ha absorbit massa. Potser després voldrà veure la meua biblioteca jurídica, al despatx. Potser n'hi ha algun capaç de despertar el seu interès. Digui'm – va mirar-lo fixament -, vostè viu a Salou, oi?, com és que ha vingut a Narbona i m'ha trucat precisament a mi? D'on ha tret que jo puc saber res del seu manuscrit?

Robert Bertran li ho explicà per menut, aquest cop: el llibre d'hores, la carta amagada del doctor Llorenç, la guia telefònica i l'atzar. En acabar va lliurar-li la fotocòpia del text de Llorenç.

- Aquesta és l'única notícia que tinc del manuscrit del monjo armeni.

- Així que vostè pensa que puc saber alguna cosa d'aquest manuscrit que busca. Fins i tot creu que pot ser aquí – va assenyalar la llibreria.

Ell va assentir. Havia arribat l'hora.

- És un manuscrit del segle XIV que va arribar a la seva família al XVI, confiat en dipòsit per un professor de la Universitat de Tarragona.

- En dipòsit... Interessant. I de què tracta aquest text?

- No ho sé. Ja li he dit que aquesta carta és l'única notícia que en tinc.

Paul Jospin estava content. Qualsevol cosa que trenqués la rutina dels dies repetits sense res a fer era una ocasió magnífica per sentir-se viu. Des que s'havia jubilat s'avorria. La solitud se li feia cada dia mes estranya. La seva dona havia mort feia cinc anys i els seus dos fills eren lluny, l'un a París exercia d'advocat i l'altre era funcionari del parlament europeu a Estrasbourg, i només els veia dos dies l'any: per Nadal i per Sant Joan. Entremig,

alguna trucada rutinària de telèfon. I la seva falta de mobilitat creixent el privava dels contactes socials que hauria de tenir. Des de feia tres anys gairebé no sortia de casa, no podia. Era incapaç de caminar més de vint o trenta metres seguits. El pes jugava contra seu i en això sí que no hi podia fer gairebé res. Ja era massa tard. La trucada de Robert Bertran li havia alegrat el dia. Un manuscrit de la família? Sí, en tenia alguns, encara que ignorava si hi havia el que buscava el llibreter. Ell no s'havia ocupat mai de la biblioteca, ho feia la seva dona. Però podria ser. Recordava vagament alguns comentaris d'ella sobre els papers de la família, però no podia fixar cap record amb precisió. Això era el de menys, tanmateix. Encara que hagués tingut la certesa que el llibreter anava mal guiat, l'hauria fet venir. I tot i que no havia sentit cap afecte per una biblioteca que mai no havia sentit ben bé seva, l'interès del llibreter li havia ofert una espurna de llum per il·luminar els seus dies llargs assegut darrera de la finestra. Sabia que Robert Bertran desitjava poder examinar els seus manuscrits i l'havia complagut veure'l observar la biblioteca amb desig mentre mantenia un captivament educat i aparentment distant. Però hauria de tornar. Li agradava, el llibreter, i tenia molt de temps. Per què hauria de tenir pressa? Quan el llibreter va marxar, va manar que li baixessin els manuscrits i se'ls féu posar damunt de la taula. Aquesta seria la primera vegada que se'ls miraria. S'hi va fer acostar una butaca i s'hi va asseure. Abans d'agafar-ne cap, va tornar a llegir la fotocòpia que el llibreter li havia deixat. Quin nom, Narekatsi!

Robert Bertran va llevar-se molt d'hora. Havia dormit malament i el temps passava tan lentament!

Jospin el va rebre a la biblioteca.

- Ja ha esmorzat? Bé, segueix, si us plau – va assenyalar-li una butaca al costat de la taula on hi havia els manuscrits -. Quina coincidència més extraordinària que vingui vostè a interessar-se per un text que potser tinc jo quan precisament havia començat a examinar-los – va mentir -. No li sembla estrany? Pensi que no els he mirat mai de la vida!

Ell va fer un gest vague. No sabia què respondre. Jospin, però, esperava que parlés.

- Una casualitat notable, certament. I ja els ha examinat tots?

- Tots, un per un. Està vostè de sort, doncs. Si hagués vingut, posem la setmana passada, no hauria sabut què dir-li -, va somriure -. Parla vostè un francès molt bo, potser una mica afectat, si em permet que li digui. Sap?, és ben curiós, però em resulta familiar, tinc la sensació d'haver sentit ja alguna cosa sobre aquest text. Pot ser? No em faci cas, la meva memòria ja no és el que era. Potser em confonc.

Robert Bertran vacil·là només un breu moment.

- Bé, si efectivament s'ha mantingut en la seva família i el té vostè, no seria estrany que n'hagués sentit a parlar en algun moment.

- Sí, és raonable. Potser té raó.

- Sobretot, si com diu els ha examinat tots. Un nom com Narekatsi no li pot haver passat desapercebut.

Jospin va seure al seu costat.

- I no m'és estrany, ja li ho he dit. Però no sabia dir-li si és perquè l'he vist en algun d'aquests manuscrits – va assenyalar els de la taula – o perquè me n'ha parlat algú abans de vostè – va dir amb intenció -. Potser el llibreter Blanchard.

L'Isidre se'l mirà interrogativament, desconfiat. Tot i que ben mirat, què tenia d'extraordinari que un home amb una biblioteca com aquella conegués algun llibreter de vell amb botiga a pocs minuts de casa seva? Va fer un gest vague. No sabia què respondre.

- Li n'ha parlat cap llibreter d'aquí? – digué a la fi amb una certa ingenuïtat.

L'advocat ignorà la pregunta. Si el llibreter hagués estat més atent, s'hauria adonat del posat entre divertit i irònic de l'advocat. Però estava massa capficat.

- I digui'm – va continuar el francès -, posat que el tingué, què li fa pensar que havia de donar-l'hi? En té algun dret incontestable - va mirar-lo fixament.

- El tinc – va respondre calmosament -. I estic segur que vostè, que és advocat, ho sabrà reconèixer, si arriba el cas.

- Doncs posem que ja ha arribat i que el manuscrit és aquí al damunt amb tots aquests altres.

Robert Bertran s'acostà a la taula.

- Puc veure'l?

- Sap vostè prou llatí per llegir-lo? Ho sabia que està escrit en llatí?

Ell assentí.

- Necessitaré l'ajut d'un diccionari, però el puc traduir. On és?

Paul Jospin també s'aixecà.

- Potser no és el que busca – digué com de passada -. Al capdavant, qui pot assegurar que aquest Narekatsi només n'escrivís un, de text? De moment hem de saber si és aquest.

Jospin s'acostà a la taula, agafà el llibre i l'hi donà. Quan el va tenir a les mans, es prengué alguns minuts abans d'obrir-lo. Primer el tocà i l'olorà, i va comprovar que estava en molt bon estat de conservació. El manuscrit del monjo estava protegit per unes cobertes de fusta folrada amb pell sense cap marca ni text, subjectades per petites tires de cuir. Va deslligar-les lentament i va retirar la coberta superior, que va resultar ser la posterior, i aparegué el manuscrit cara avall. Va agafar-lo i va girar-lo, eren un centenar de pàgines numerades, escrites amb lletra menuda sobre paper bast sense relligar. Amb un cop d'ull en va tenir prou per tenir la certesa que era el que buscava i li ho féu saber a l'advocat.

- Està decebut?

- Gens ni mica – s'afanyà a respondre -. Ben a l'inrevés. Potser per a un llibreter de vell de Narbona, el text no és més que un manuscrit vulgar. I és cert que és així. Jo, com a llibreter, tampoc no hi tindria gaire interès: no està il·luminat, la cal·ligrafia és simplement utilitària, amb vacil·lacions i correccions constants, el paper bast i el sistema de cobertes pobre. Però ja es pot imaginar que per a mi, l'òptica d'anàlisi ha de ser forçosament diferent.

- El comprenc. I ara digui'm per quina raó li hauria de cedir. En primer lloc, qui pot assegurar que la fotocòpia que m'ha mostrat correspon a un document autèntic de doctor Llorenç? I en segon, quins mèrits té vostè per considerar-se l'hereu d'aquest doctor a qui hipotèticament s'hauria de restituir?

Ell, en lloc de respondre, va obrir la cartera que duia i va treure el text original del doctor Llorenç.

Jospin va tornar-li el paper.

- Aquest doctor Llorenç i el meu avantpassat devien ser bons amics. Amistat i confiança, i dret. Heus aquí una trinitat de respecte. Tingui – va lliurar-li el manuscrit de Narekatsi -. És ben seu.

L'advocat va voler-lo acompanyar fins a la porta. Un cop allí va posar-se la mà a la butxaca i va treure'n un full plegat per la meitat.

- Tingui, ara ja ho té tot. El meu parent també va deixar escrit de qui era el text i en nom de qui havien de venir-lo a buscar. Era dins, ben plegadet. Torni alguna vegada.

Quan va ser de nou a Salou es tancà al despatx. *In nomine Sancte et individue Trinitatis. Amen. En l'any de la Nativitat de Nostre Senyor Jesu Crist mil CCC-XX, les vespres de monsenyor Sant Jordi, amb la benedicció...*, va començar a traduir el manuscrit.

Durant els dies següents no va sortir, va ignorar el telèfon i especialment les trucades de la neboda de Muntanyola. Treballava obsessivament en la traducció i en l'estudi dels fets que reportava; es feia portar el menjar i l'únic contacte amb l'exterior que mantenia era a través del balcó en les estones de descans.

Quan una setmana més tard va donar per acabada la feina, va sentir-se estranyament buit. Què significava i què n'havia de fer?

Abans de prendre cap decisió, va catalogar i descriure el manuscrit i va llegir-lo d'una tirada. I fet això, va fer-ne un resum per escrit.

“EXPEDICIÓ TARRAGONINA A ARMENIA. A començaments del XIV arribaren notícies fiables que hi havia una relíquia de Santa Tecla a Armènia. Coneguda aquesta nova es va organitzar una expedició que salpà del port de Barcelona el dia 12 de setembre de 1319 amb destí al port d'Al·leàs, al golf d'Alexandreta, on van arribar a mitjans febrer de 1320. El rei Ossino donà un braç de la santa en una arca i a més envià a Catalunya uns monjos per tal que tinguessin la custòdia de la relíquia fins que arribés al seu destí. L'expedició es féu novament a la mar a mitjans mes d'abril i arribà a Barcelona. I des d'allí la relíquia fou trasllada a Tarragona i entronitzada a la Catedral possiblement el 17 de maig de 1321 amb una gran processó, en la qual hi havia eclesiàstics, nobles i cavallers de tot el regne, entre ells Antoni Calvó, a qui Narekatsi confià el manuscrit.

“D'aquesta expedició, només se n'ha conservat un testimoni directe, però es traca d'una simple relació dels comptes del viatge. Fins ara.. Aquest manuscrit conté la narració del viatge de tornada des d'Armènia fins a Barcelona i el posterior trasllat de la relíquia a

Tarragona, feta per un dels monjos que el rei Ossino va fer embarcar per custodiar-la. El monjo Narekatsi.

“La relíquia del braç de Santa Tecla que es venera a la Catedral i surt en processó és la que va venir d’Armènia. Ara bé, el monjo Narekatsi afirma que la relíquia que Ossino havia donat embarcà a Al·leàs però mai no va arribar a Tarragona. Segons ell la relíquia la van vendre els dos monjos que l’acompanyaven, que van desembarcar d’amagat a Famagusta i on va ser venuda a uns ambaixadors milanesos a través d’un comerciant de Barcelona instal·lat a Xipre.

“A partir d’aquest moment, la narració de Narekatsi és l’expressió d’una angoixa, atrapat entre la por i el desig de dir la veritat. No la digué, però. Tanmateix acabà el relat i degué donar-lo a Calvó, que va preferir amagar-lo, igual que féu el doctor Llorenç dos segles després.”

El mestral havia bufat de valent bona part de la nit, però s’havia encalmat amb les primeres llums del dia i havia deixat un cel net i lluminós. Robert Bertran havia sortit molt d’hora de casa disposat a fer un llarg passeig i n’havia tornat de molt malhumor. El manuscrit de Narekatsi havia passat de ser una promesa excitant a una decepció que s’anava fent més sòlida segons passaven els dies. Com a objecte no tenia cap interès i quant al contingut... En primer lloc, podia ser fals. Per començar, existí de debò un monjo anomenat Narekatsi a bord de l’urca que tornà d’Armènia? Durant els tres dies que havien passat des que havia acabat la traducció havia intentat saber si es tenia algun indici d’aquest monjo, però havia estat inútil, ningú no l’havia sentit esmentar mai. El nom de l’armeni no apareixia enlloc; d’altra banda, encara que fos autèntic, qui podia fer-ne cas? Era prou conegut que a l’Edat Mitjana hi havia hagut un intens mercadeig de suposades relíquies. N’hi havia tantes de relíquies falses o suspectes de ser-ho! El mateix Pere III havia volgut comprar el cap de Sant Jordi. En qualsevol cas, això no importava a ningú. Havia perdut tant de temps i d’esforç a l’encalç d’un fantasma! El vendria, és clar. Tard o d’hora trobaria algun col·leccionista interessat en aquestes coses que el compraria a un preu raonable, o la mateixa Església. Però això no podia satisfer el seu esperit. Per què havia hagut d’enderiar-se a trobar el manuscrit, si la peça excepcional ja la tenia a les mans? Ah, com lamentava haver informat la neboda de Muntanyola de l’existència del llibre d’hores tan semblant als dels Farnesio!

El timbre va tornar a sonar amb insistència. Fos qui fos, no es donava fàcilment per vençut. Finalment va baixar a obrir. Era la neboda Muntanyola. Estava enrabiada i Robert Bertran va haver d’apel·lar a tota la seva amabilitat dòcil perquè es calmes. Tenia raó, naturalment. Era només que a més del seu encàrrec, ell tenia altres coses a fer. Ho havia d’entendre.

- Però ara ja torno a ser aquí. Digui’m què vol fer amb la biblioteca del seu oncle i m’hi posaré avui mateix. Hi ha alguns volums que poden interessar a alguns dels meus

antics clients. En fi, no la vull enutjar amb les coses de l'ofici. Però vostè ha de prendre la decisió.

La dona volia vendre-la, és clar. Ja s'ho havia pensat prou. Per a ella no significaven res els llibres de l'oncle. Eren una herència i volia convertir-la en diners. Però si havia trucat gairebé cada dia i l'havia anat a veure era pel llibre d'hores.

- M'han dit que pot valer molts cèntims.

- Això ja li ho vaig dir jo. És per això que l'estic restaurant, així encara en valdrà més.

La dona no va anar amb embuts. Volia que l'hi tornés i l'acompanyés al notari. Se'n refiava, d'ell, no calia dir-ho; però havia d'entendre que ella no tenia cap manera de demostrar que era seu, ja que el seu oncle no l'havia esmentat expressament al testament ni hi havia cap inventari de la biblioteca. Ho comprèn, oi?

Robert Bertran va posar-se sobtadament nerviós. El neguit imprevist se'l menjava de viu en viu.

- Però, això... Ha de comprendre...

La dona va creure que s'havia ofès, però no va voler prendre temps.

- Vinga, doncs, anem, senyor Bertran. Només és un moment. Agafem el llibre d'hores, li fem unes fotografies i amb la seva descripció professional, ens n'anem al notari i ell dóna fe que el llibre existeix, que és meu i que jo li deixo en dipòsit perquè el restauri i me'l vengui. Tot ben normal.

Robert Bertran va assentir en silenci mentre buscava encara desesperadament un argument que li permetés retenir el llibre en les condicions actuals mentre no hagués pres una decisió. Llavors va trobar-lo i va recobrar de cop la calma.

- Sens dubte té vostè raó, senyora – va dir -. Però avui no podrà ser. Espera, i deixi que li expliqui. Només que hagués vingut mitja hora abans... En fi, el cas és que he començat la seva restauració i ara està en un procés que no es pot aturar. Cregui'm, seria un disbarat. Qualsevol imperfecció deguda a un error seria imperdonable. Vinguí demà a primera hora – va continuar després d'una petita pausa – i anirem al notari.

Què havia de fer? Tal com deia la dona, el llibre no existia legalment. Si no hagués sigut tan tanoca! Bah, a les penes punyalades! Volia el llibre? Sí, el volia. Era una peça magnífica que aquella dona no es mereixia. Havia de veure-la passar per les seves mans sense fer res? Malauradament no tenia marge de maniobra. Si hagués tingut algun temps hauria pogut fer-ne fer una còpia i donar-la a la dona amb un informe seu dient que el llibre del seu oncle només era una còpia relativament moderna, un caprici de col·leccionista, que no era inhabitual que alguns es fessin fer còpies o compressin faccímils d'aquelles obres que no podien tenir. Però ara era inútil especular amb el que hauria pogut passar. S'imposava prendre una decisió i fer-ho aviat. I l'única possible era negar l'existència del llibre, amagar-lo. L'endemà al matí, quan la dona l'anés a buscar, ell havia de donar-li un llibre d'hores de la seva propietat, més tardà i molt més modest. Era previsible que la dona notés el canvi, atès que ell li havia ensenyat en detall tot comentant-ne els aspectes més

rellevants i la diferència amb l'altre era molt evident, i també era molt possible que algun dels amics del mort l'hagués vist en vida d'aquell i pogués ser cridat a declarar, però si no trobaven el llibre, no tindrien res. Només una paraula contra una altra. I la seva era la d'un professional. Va preparar la descripció del seu llibre d'hores, precisant amb exactitud que l'havia tret de la llibreria del vell Muntanyola i va fer-li les fotografies amb la càmera digital i va imprimir-les. Després va rumiar on podia amagar l'altre i posar-lo estalvi del registre a què amb tota seguretat la policia sotmetria la casa tan aviat com la neboda el denunciés.

A les cinc de la matinada el carrer era un desert per on només circulava un vent suau de mar a muntanya. Robert Bertran va sortir de casa amb el coll de l'americana apujat i un sobre de color marró sota el braç. Va tirar cap al Passeig per anar a buscar el cotxe; tingué un calfred, la matinada era humida i es notà els peus freds. El llibreter de vell no era un home poruc, però potser perquè el carrer era encara fosc, mal il·luminat per les obres i solitari, potser perquè duia el llibre d'hores robat, va aturar-se en sec quan va sentir un soroll metàl·lic prop seu i va girar-se. No va veure res, però, i va apressar el pas. No tenia temps per perdre, havia d'amagar el llibre i ser de nou a casa quan vingués la dona. Llavors va tornar a sentir el soroll, ara provinent clarament de l'ampli sot de l'aparcament. No va saber resistir-se a la seva curiositat nerviosa i va acostar-s'hi; hi havia una petita obertura a la tanca de protecció que devia haver fet algun tafaner i va treure-hi el cap. No va veure-hi res i en recular va donar-se un fort cop al colze; el moviment espasmòdic de dolor del braç va fer-li llençar el sobre, que va precipitar-se cap a la foscor. Robert Bertran va maleir la seva mala sort mentre es fregava el colze, cada cop més nerviós, i es disposava a buscar algun lloc des d'on poder accedir al sobre.

Malgrat l'hora, l'espai s'havia omplert de gent atreta per l'ambulància i la presència de la policia. El treballador que l'havia trobat, al costat del camió que esperava permís per descarregar fent rodar sense descans la seva càrrega de formigó, donava tota mena de detalls, satisfet amb el seu protagonisme sobtat, i molt abans que arribés el jutge i autoritzés l'aixecament del cadàver, la notícia que l'amo de la casa blava del Passeig havia caigut al sot de l'aparcament i s'havia trencat el coll havia corregut pels carrers.

Poc després el camió abocava la seva càrrega a l'obra. Ningú no va veure el sobre marró o si el va veure no va creure que fos res a rescatar i el formigó enterrà aquell sobre que contenia un llibre d'hores renaixentista finament il·luminat i la relació d'un desconegut monjo armeni anomenat Narekatsi.

(dins *SALOU. 6 pre-textos*. Pàgs. 91 – 116. Ajuntament de Salou. Barcelona, 2005)